

5.10.2021

EOAK/4149/2021

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jari Pirjola

TARKASTUS: JOUTSENON SÄILÖÖNOTTOYKSIKKÖ 16.6.2021

Osallistujat EOAK:sta

Esittelijäneuvos Iisa Suhonen ja

Esittelijäneuvos Jari Pirjola

Osallistujat tarkastuskohteesta

Apulaisjohtaja A

Vastaava ohjaaja B

Sairaanhoitaja C

1 TARKASTUKSESTA

Eduskunnan oikeusasiamies on YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT, Optional Protocol of the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) tarkoittama kansallinen valvontaelin. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee säännöllisesti tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä.

Tehtävä mahdollistaa myös ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla. Pääpaino tehtävässä on ennalta ehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua ja oloja. Oikeusasiamies raportoi kansallisena valvontaelimenä havainnoistaan vuosittain eduskunnalle sekä YK:n kidutuksen vastaiselle alakomitealle (SPT, Subcommittee for the Prevention of Torture).

Joutsenon säilöönottoyksikön tarkastus oli ennalta ilmoitettu siten, että tarkastuskohteelle ilmoitettiin tarkastuspäivä noin viikkoa ennen tarkastusta.

Edellinen oikeusasiamiehen määräämä tarkastus Joutsenon säilöönottokeskukseen tehtiin 30-31.11.2018 (EOAK/5145/2018).

Tarkastuksen tavoitteena oli selvittää se, onko ulkomaalaisten kohtelu säilöönottokeskuksessa lain mukaista. Tarkastuksen aikana keskusteltiin myös edellisen tarkastuksen suositusten täytäntöönpanosta.

2 ENNAKKOON TOIMITETTU AINEISTO

Joutsenon säilöönottoyksikkö toimitti oikeusasiamiehen kansliaan ennen tarkastusta muun muassa säilöönottoyksikön toimintakertomuksen, toimintasuunnitelman, lääkehoitosuunnitelman sekä pyydetyt tilastot, jotka liittyivät esimerkiksi säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta säilöönottoyksikössä annetun lain (jatkossa: säilölaki) nojalla erillään säilytettyihin henkilöihin.

3 ALKUKESKUSTELU

Yksikössä työskentelee 29 ohjaajaa, vastaava ohjaaja ja sairaanhoitaja. Päivittäisen operatiivisen toiminnan järjestelyistä vastaa vastaava ohjaaja. Lisäksi säilöönottoyksikön työhön osallistuvat keskuksen johtaja, apulaisjohtaja, avoimen puolen vastaava ohjaaja sekä keskuksen sosiaali- ja terveydenhoitoalan henkilöstö.

Tarkastusajankohtana säilössä oli 13 säilöön otettua. Heistä naisia oli 2 (äiti ja noin 3-vuotias lapsi Kamerunista). Keskimäärin säilössä on Covid-19 pandemian aikana ollut 15-20 asiakasta. Tarkastuspäivänä kolme ihmistä oli sijoitettu karanteenin kaltaisiin olosuhteisiin omalle osastolleen. Koronapandemian aikana säilöönottoyksikössä on ollut vain yksi positiivinen koronatestitulos.

Pisimpään säilössä ollut afganistanilainen asiakas oli saapunut 14.10.2020, seuraavaksi pisimpään ollut irakilainen oli saapunut 2.1.2021.

Säilöönottoyksikön apulaisjohtaja kertoi, että koronapandemian aikana yksikössä on noudatettu Maahanmuuttoviraston (Migri) pandemiaan liittyviä ohjeistuksia. Alkuvaiheessa, ennen ohjeistusta, uudet säilöön otetut olivat 14 vrk vapaaehtoisessa karanteenissa omissa huoneissaan. Migrin ohjeiden jälkeen noudatettiin käytäntöä, jonka mukaan jokainen säilöönottoyksikköön tuleva asetetaan karanteeniin (omiin huoneisiin). Suomesta tulleet asetetaan karanteeniin 10 päiväksi ja ulkomailta tulleet 14 päiväksi. Karanteenin aikana on oikeus päivittäiseen ulkoiluun.

Yksikössä on kaksi karanteeniosastoa. Uusille säilöön otetuille ei järjestetä koronatestiä, jos henkilö on oireeton.

Sekä henkilökunta että asiakkaat käyttävät maskia. Jokaiselle säilöön tulevalle järjestetään terveystarkastus 24 tunnin kuluessa saapumisesta.

Uusille asiakkaille järjestetään lisäksi tuloinfo ja heille kerrotaan heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan säilölain 5 §:ssä kuvatulla tavalla. Asiakkaat majoitetaan yhden hengen huoneisiin.

Säilölain 8 §:n mukaisia erillään säilyttämisiä on ollut vähän ja ne ovat olleet lyhytaikaisia. Tarkastuksen aikana käytiin läpi viiden viimeisen erillään säilytetyn asiakirjat. Päätöksistä kävi ilmi muun muassa se, että vuoden 2021 aikana ei ole ollut yhtään säilöön otettua erillään sijoitettuna.

Yksikköön ei ole sallittu ulkopuolisia vierailuja koronapandemian aikana. Tämä on perustunut säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta annetun lain 15 §:ään ja Migrin ohjeistukseen. Ainoastaan jostain inhimillisestä syystä vierailu on sallittu. Ulkopuoliset vierailut säilöönottoyksikköön on aloitettu jälleen vuoden 2021 kesäkuun alussa. Asiakkailla on oikeus käyttää omaa puhelinta.

Yksikössä on tarjolla asiakkaille musiikkiin ja kädentaitoihin liittyviä aktiviteetteja, jotka ovat kuitenkin olleet koronapandemian aikana keskeytettyinä. Ennen koronapandemiaa SPR oli käynyt yksikössä pitämässä keskusteluryhmää ja yksikön ulkopuolinen henkilö oli kerran viikossa järjestänyt yksikössä mahdollisuuden pelata jalkapalloa ryhmässä. Myös nämä ovat olleet tauolla koronapandemian aikana.

Apulaisjohtaja kertoi yhdestä säilöön otetusta, joka oli käyttäytynyt itsetuhoisesti.

Asiakkailla on oikeus ulkoilla ulkopihalla tunnin päivässä. Eteläpihan katetulla ulkoilupihalla voi ulkoilla milloin vain klo 8–20 välillä.

Säilöönottoyksikön toimintasuunnitelmassa (päiväty 10.6.2021) on mainittu valtakunnallisena kehitystavoitteena laatia säilöönottoyksikölle omavalvontasuunnitelma. Tarkastajille kerrottiin, että asia ei ole edennyt, vaikka suunnitelmaa pidettiin tärkeänä.¹

4. TARKASTUSHAVAINNOT

4.1 Säilöön otettujen haastattelut

Tarkastajat haastattelivat tarkastuksen aikana viittä säilöön otettua. Osa haastatteluista oli ns. ryhmähaastatteluja. Haastattelut puhuivat joko englantia tai suomea. Haastattelujen aikana ei noussut esiin väitteitä asukkaiden epäasianmukaisesta kohtelusta. Useimmat haastattelut antoivat henkilökunnalle myönteistä palautetta ja kiittivät heitä hyvästä kohtelusta.

---

¹Tarkastuksen jälkeen tarkastuskohteelta saadun tiedon mukaan omavalvontasuunnitelman laatiminen ei ole edennyt, koska sen laatiminen on odottanut Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksiköltä saatavaa mallipohjaa suunnitelmalle.

4.2 Tilat

Tarkastuksen aikana tutustuttiin säilöönottoyksikön eri osastoihin ja muihin tiloihin.

Tarkastajat vierailivat muun muassa asuintiloissa, ulkoilutiloissa, kuntosalissa, harrastehuoneissa, käräjähuoneessa, tapaamistilassa, sairaanhoitajan vastaanottotilassa ja eristystiloissa.

Tarkastajat totesivat, että eristystiloihin oli edellisen tarkastuksen jälkeen hankittu 30 cm korkeat turvasängyt nukkumista varten, pehmeä kuutio syömistä varten sekä seinään pultattu digitaalinen kello.

Säilöönottoyksikön tilat olivat hyvässä kunnossa ja siistit.

Säilöönottoyksikön toimintasuunnitelman mukaan kiinteistön, jossa Joutsenon vastaanottokeskus ja säilöönottoyksikkö sijaitsevat, omistaa Innoteam Kiinteistöt Oy. Suunnitelman mukaan vuokranantajan kanssa on jatkuvasti suunniteltu ja toteutettu kiinteistön ylläpitoa ja kehittämistä. Esimerkiksi vuodelle 2021 on suunniteltu erilaisia elinkaarikorjauksia, joiden avulla parannetaan toimitilojen toimivuutta ja asiakasviihtyvyyttä. Kiinteistön määräaikainen vuokrasopimus päättyy 30.9.2021, mutta sopimus jatkuu toistaiseksi voimassa olevana 12 kuukauden irtisanomisajalla senkin jälkeen.

Oli myös paineita siihen, että tilat tulisi vuokrata jatkossa Senaatti-kiinteistöiltä siitä huolimatta, että nykyisiin tiloihin ja vuokranantajaan oltiin tyytyväisiä. Edellä todettuun liittyen oikeusasiamies viittaa Joutsenon vastaanottokeskuksen johtajan 13.4.2021 päivättyyn lausuntoon ”*Lausunto eduskunnan hallintovaliokunnalle eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisusta EOAK/6870/2019 ja Senaatti-kiinteistöjen monopoliasemasta valtio-organisaatioiden vuokranantajana: tapausesimerkki Joutsenon vastaanottokeskuksesta*”. Oikeusasiamies viittaa myös eduskunnan hallintovaliokunnan lausuntoon (HaVL 20/2020 vp), jonka mukaan virastot voivat hankkia toimitilat käyttöönsä myös vapailta markkinoilta.

4.3 Terveysthuolto

Tarkastuksen aikana keskusteltiin terveydenhuoltoon liittyvistä ajankohtaisista kysymyksistä. Tarkastajille kerrottiin, että terveydenhuollon tulotarkastus tehdään vähintään 24 tunnin sisällä saapumisesta yksikköön. Tarkastus pyritään tekemään ennen säilöinfoa, jotta mahdolliset tartuntataudit saadaan selville. Tarkastajat kävivät läpi kuuden viimeksi säilöön tulleen tulotiedot, jotka vahvistivat sen, että terveydenhuollon tulotarkastus toteutui pääsääntöisesti 24 tunnin sisällä.

Säilöön otetut, joille ei alkutarkastusta ole tehty 24 tunnin sisällä, ovat olleet koronapandemian vuoksi maahantulonsa jälkeen karanteenin kaltaisissa olosuhteissa. Alkutarkastus karanteenissa oleville tehdään työturvallisuussyistä vasta karanteenin päättymisen jälkeen. Akuutteihin terveysongelmiin apua saa myös karanteenin aikana.

Säilöönottoyksikössä on terveydenhuollossa päivystysrinki, jossa on mukana 4 sairaanhoitajaa. He päivystävät vuorotellen viikonloppuisin ja tulevat tarpeen vaatiessa paikalle muutaman tunnin sisällä. Arki-iltaisain ei ole sairaanhoitajaa paikalla.

Ennen tarkastusta pyydetyistä tulohaastattelulomakkeista kävi ilmi, että lomake oli saman sisältöinen kuin edellisellä kerralla. Siinä ei edelleenkään ollut omaa kohtaa, johon voisi merkitä esimerkiksi mahdollisen fyysisen väkivallan merkit. Saadun tiedon mukaan potilastietojärjestelmässä on nykyisin pohja laajemmalle tulohaastattelulle, mutta tätä ei ole ainakaan vielä paperiversiona. Laajemmassa lomakepohjassa on oma kohta, johon mahdolliset tulohaastattelussa havaitut väkivallan merkit voidaan kirjata.²

Tarkastuksen yhteydessä pyydettiin potilasasiakirjamerkinnot viidestä viimeksi erilleen sijoitetusta säilöön otetusta. Neljän erilleen sijoitetun tiedoista ilmeni, että heitä on käyty terveydenhuollosta tapaamassa asianmukaisesti pian erilleen sijoittamisen jälkeen. Sen sijaan yhden osalta ei voitu toimittaa merkintöjä, koska hänet oli sijoitettu erilleen virka-ajan ulkopuolella ja erilleen sijoittaminen oli päätetty seuraavana päivänä, ennen kuin sairaanhoitaja ennätti tavata häntä. Erilleen sijoittamista koskevan päätöksen mukaan säilöön otettu oli määrätty erillään säilytettäväksi 8.9.2020 klo 17.22 ja erilleen sijoittaminen oli päätetty ke 9.9.2020 klo 15.32.

Edelleen yhden erilleen sijoitetun asiakkaan potilastietoihin sairaanhoitaja on kirjannut seurantatietona, että henkilön arvaamattoman käytöksen takia sairaanhoitaja suosittelee eristystä, koska asiakas on vaaraksi itselleen ja muille. Edellisessä oikeusasiamiehen tarkastuspöytäkirjassa on käyty läpi sitä, ketkä osallistuvat päätöksentekoon silloin, kun päätetään itsetuhoisen säilöön otetun erillään säilyttämisestä. Oikeusasiamies piti ongelmallisena, jos terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka tehtävänä on säilöön otettujen terveydenhuollosta huolehtiminen, ottaa osaa valvonnallisiin toimiin, kuten erillään säilyttämistä koskevaan päätöksentekoon. Migri on kommentoinut tätä ilmoittamalla, että sairaanhoitaja ei osallistu varsinaisen erillään säilyttämisestä koskevan päätöksen valmisteluun tai päätöksentekoon.

---

² Tarkastuskohteelta tarkastuksen jälkeen saadun tiedon mukaan ”Uusi, laajempi tulohaastattelulomake on otettu käyttöön. Tarkastushetkellä ei ollut ylimääräisiä paperiversioita tulostettuna. Tästä lienee johtunut väärinkäsitys asiassa. Hoitajaa on jo ohjeistettu hävittämään vanhentuneet lomakkeet väärinkäsitysten välttämiseksi”:

Sairaanhoitajaa konsultoidaan erilleen sijoittamisesta päätettäessä sen varmistamiseksi, ettei erilleen sijoittamisella ole säilöön otetun henkilön terveydelle haitallista vaikutusta.

Asiakirjojen perusteella sai vaikutelman siitä, että jos säilöön otettu oli useamman päivän erilleen sijoitettuna, ei terveydenhuollosta aina käyty häntä tapaamassa joka päivä.

Säilöönottoyksikön sairaanhoitaja kertoi tapaavansa kaikki epäonnistuneen käännätyksen jälkeen säilöön tuodut asiakkaat. Hänen mukaansa oli hyvin harvinaista, että asiakkailla olisi ollut väkivallan merkkejä. Sairaanhoitaja käy myös säännöllisin väliajoin tapaamassa poliisivankilaan sijoitettuja säilöön otettuja ja varmistaa käynnillään heidän terveydentilansa.

Säilöönottoyksikön voimassa oleva lääkehoitosuunnitelma oli päivitetty viimeksi 23.1.2020. Suunnitelmassa oli viitattu vanhaan Turvallinen lääkehoito-oppaaseen, josta on tullut uusi versio (STM:n julkaisusarja 2021:6). Tarkastajat totesivat, että oppaassa suositetaan päivittämään lääkehoitosuunnitelma kerran vuodessa ja tarvittaessa useamminkin.

Yleislääketieteen ja psykiatrian yleislääkäri käy säilössä säännöllisesti pitämässä vastaanottoa.

Kahta ohjaajaa lukuun ottamatta kaikki ohjaajat ovat käyneet lääkehoitokoulutuksen. Tarkastajille kerrottiin, että ohjaajien lääkehoitokoulutuksen päivityksistä huolehditaan.

4.4 Edellisen tarkastuksen suositusten täytäntöönpano.

Tarkastajat totesivat, että oikeusasiamiehen edellisen tarkastuksen suosituksen mukaisesti erityshuoneeseen oli hankittu edellä kohdassa 4.2 kuvatut kalusteet.

Tarkastajat pitivät kuitenkin eristystilojen kameravalvonnan toteuttamista yksityisyyden suojan näkökulmasta edelleen ongelmallisena. Tilanteeseen ei ole tullut muutosta edellisen tarkastuksen jälkeen. Tältä osin viitataan edellisen tarkastuksen (EOAK/5145/2018) saniteettitilojen yksityisyyden suojaan liittyviin havaintoihin ja suosituksiin.

Tarkastajat totesivat, että edellisen tarkastuksen aikana suunnitteilla ollut kanttiini oli avattu.

Edellisellä tarkastuksella kiinnitettiin huomiota suostumuslomakkeen kieliversioihin eli niiden puuttumiseen. Asia on korjattu ja suostumuslomake on käännetty useille eri kielille. Samoin edellisillä tarkastuksilla oli kiinnitetty huomiota siihen, että säilöönottoyksikön sairaanhoitaja ei vaatetukseltaan erottunut mitenkään valvonnasta vastaavista ohjaajista.

Sairaanhoitajan työliivin selkä- ja etupuolelle oli nyt kiinnitetty vihreällä pohjalla valkoinen risti merkinä siitä, että hän on terveydenhuollon ammattihenkilö.

5. SUOSITUKSET JA TOIMENPITEET

- 1) Oikeusasiamies saattaa uudelleen Joutsenon säilöönottoyksikön tietoon edellisen tarkastuspöytäkirjan eristystilan suihkutiloihin liittyvät havainnot (jakso 4.5: kameravalvonta ja yksityisyydensuoja eristystilan suihkutiloissa).
- 2) Tarkastuksen aikana kävi ilmi, että säilöönottoyksikössä ei ole asiakkaille tai henkilökunnalle erikseen ohjeistettua ja toimivaa menettelyä siitä, miten ja kenelle voi ilmoittaa yksikössä havaitusta kaltoinkohtelusta. Saadun tiedon mukaan säilöönottoyksikössä oleva palautelaatikko ei ole käytössä. Oikeusasiamies totesi, että säilöönottoyksikössä tulee olla asiakkaiden ja henkilökunnan tiedossa oleva toimiva kantelujärjestelmä, joka mahdollistaa kantelun sekä ulkoiselle kanteluja tutkivalle elimelle (esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamies) että kantelun yksikön sisällä (esimerkiksi yksikön johtajalle). Kantelujärjestelmän tulee kansainvälisten suositusten mukaan olla saavutettava, luottamuksellinen, toimiva ja siitä tulee informoida riittävästi. Tämän lisäksi kantelut ja niiden aiheuttamat toimenpiteet tulee kirjata.
- 3) Säilöönottoyksikön järjestyssäännön mukaan säilöön otetuilla on oikeus joka päivä tunnin ulkoiluun. Oikeusasiamies kiinnittää tässä yhteydessä säilöönottoyksikön huomiota siihen, että esimerkiksi Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea CPT suosittelee omissa standardeissaan (CPT Fact Sheet on Immigration Detention) tuntia pidempää ulkoilumahdollisuutta ja pitää tavoitteena sitä, että asukkailla olisi periaatteessa rajoittamaton oikeus viettää aikaa ulkotiloissa ("Detained irregular migrants should in principle have free access to outdoor exercise throughout the day; i.e. considerably more than one hour per day").
- 4) Oikeusasiamies kiinnittää edelleen säilöönottoyksikön ja yksikön sairaanhoitajan huomiota siihen, mistä asiasta sairaanhoitajaa kuullaan asiakkaan erilleen sijoittamisessa. Oikeusasiamies on samaa mieltä Migrin näkemyksen kanssa siitä, että on asiakkaan edun mukaista kuulla sairaanhoitajaa ennen erilleen sijoittamista koskevan päätöksen tekemistä, jotta pystytään välttymään erilleen sijoittamisilta, joilla olisi säilöön otetun terveyteen haitallista vaikutusta. Sairaanhoitajan ei tulisi kuitenkaan ottaa osaa päätökseen siitä, sijoitetaanko asiakas erilleen tai jatketaanko erilleen sijoittamista – esimerkiksi suosittelemalla erilleen sijoittamista.

Sen sijaan hänen tehtävänä on selvittää, huonontaako erilleen sijoittaminen tai sen jatkaminen säilöön otetun terveydentilaa ja tulisiko tästä johtuen erilleen sijoittaminen lopettaa välittömästi.

- 5) Edellä olevaan liittyen oikeusasiamies pitää tärkeänä, että erilleen sijoitettua käydään terveydenhuollosta tapaamassa päivittäin.
- 6) Oikeusasiamies suosittaa päivittämään säilöönottoyksikön lääkehoitosuunnitelman ja huomioimaan siinä uuden Turvallinen lääkehoito -oppaan.
- 7) Oikeusasiamies suosittaa, että säilöönottoyksikölle laaditaan omavalvontasuunnitelma, johon sisältyisi muun muassa edellä mainittu kantelujärjestelmä.

Oikeusasiamies saattaa edellä mainitut suositukset ja toimenpiteet Joutsenon säilöönottoyksikön tietoon ja pyytää yksikön johtajaa ilmoittamaan 17.12. 2021 mennessä mihin mahdollisiin toimenpiteisiin ne ovat antaneet aiheita.

Lähetän pöytäkirjan tiedoksi myös Maahanmuuttovirastolle.